

Motion till riksdagen 2011/12:Ub285

av **Rossana Dinamarca m.fl. (V)**

Förbättringar i förskolor och fritidshem

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tilläggsdirektiv till den parlamentariska kommitté som ska se över vinster i fristående skolor.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kommunala förskoleavtal.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om skyldighet för kommuner att erbjuda barnomsorg på obekvämt arbetstid.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förlängning av vissa lärarexamina.

Barns behov ska gå före vinstintresse

Förskolan är till för att ge kvinnor en likvärdig möjlighet som män att delta på arbetsmarknaden och ge barn möjligheter att utvecklas. I de förskolor som drivs med ett vinstintresse får barnens behov stå tillbaka och när kvaliteten sjunker i förskolan förflyttas ansvaret för omsorgen av barnen från den gemensamma välfärden till den enskilda föräldern, vilket oftast visar sig vara mamman.

Privata förskolor har funnits sedan förskoleverksamhet började etableras i slutet av 1800-talet. Även sedan förskolan blev ett kommunalt ansvar har det privata inslaget fortfarande funnits i form av enskilda huvudmän. Till och med den 1 juli 2006 kunde kommunerna själva planera förskoleverksamheten. Det fanns en möjlighet, men inte skyldighet, för kommunen att bevilja tillstånd och bidrag för enskilda förskolor. I en gemensam reservation i utbildningsutskottet våren 2006 föreslog de borgerliga partierna tillsammans med

Fel! Okänt namn på

Miljöpartiet att kommunen skulle bli skyldig att såväl godkänna alla enskilda förskolor som ge dem bidrag, etableringsfrihet.

Antalet enskilda förskolor har ökat och ökningen har accelererat sedan riksdagen beslutade om etableringsfrihet 2006. Under denna period har andelen förskolor som drivs som föräldrakooperativ minskat medan andelen bolagsförskolor har ökat. Sedan 2004 har förskolor med ett bolag som huvudman blivit drygt 300 fler och antalet barn i dessa förskolor har fördubblats.

Andelen barn i enskilda förskolor skiljer sig mycket åt mellan olika kommuner. Högst andel finns i borgerligt styrda vita överklasskommuner i Stockholmsområdet. I moderatstyrda Täby återfinns 98 % av förskolebarnen i en privat förskola. Den enda kommunen utanför Stockholmsområdet med en andel över 40 % barn i enskilda förskolor är givetvis Vellinge. Det är också stora skillnader mellan de tre största städerna; i Stockholm är andelen barn i enskilda förskolor 33,4 %, vilket är dubbelt så hög andel som i Malmö (16,1 %) och Göteborg (16,3 %).

Det som framför allt skiljer de kommunala och enskilda förskolorna åt är personalens utbildning. I de kommunala förskolorna har 52,5 % av personalen förskolläraryt utbildning, 39,1 % barnskötaryt utbildning och endast 3,1 % av de anställda saknar utbildning för arbete med barn. I de enskilda förskolorna har 37,3 % förskolläraryt utbildning, 38,2 % barnskötaryt utbildning och 10,3 % saknar utbildning för arbete med barn.

Privata företag inom vård, skola och omsorg tog emot 79 miljarder kronor i skattefinansierade utgifter under 2009, enligt Statistiska centralbyrån (SCB). Vidare köpte kommunerna verksamhet inom utbildning, vård och omsorg för 40 miljarder av enskilda företag detta år. Dessutom betalade hushåll och enskilda individer 23 miljarder i avgifter (t.ex. patientavgift eller avgift för förskola) till samma företag. Samma år gjorde de 15 största privata aktörerna inom vården och skolan en vinst på över 2 miljarder kronor på svenska skattemedel.

SCB:s statistik visar att företag med verksamhet inom skola, vård och omsorg har en klart högre avkastning än andra företag. Under 2008 hade t.ex. privata företag inom vård, skola och omsorg en genomsnittlig avkastning på eget kapital på 25 %, att jämföra med 20 % i hela näringslivet. De vinsterna visade sig också betydligt mer stabila än genomsnittet. Samtidigt som vinsterna totalt i näringslivet minskade med över 13 % under 2008 p.g.a. krisen, ökade vinsterna i de privata företagen i välfärdssektorn med 5 %. Det är starka indikationer på att konkurrensen i de branscherna fungerar betydligt sämre än i ekonomin i stort.

Det största förskoleföretaget, Pyslingen förskolor och skolor AB (som numera är uppköpta) gjorde en vinst på 16 miljoner kronor 2008. De delade ut 2 miljoner kronor till aktieägarna, och skickade vidare ytterligare 15 miljoner kronor i ett koncernbidrag. År 2009 var deras vinst uppe i 34 miljoner kronor. Eftersom de då hade omkring 11 000 barn i verksamheterna motsvarade det en vinst på 3 000 kronor per barn och år.

En viktig faktor för att konkurrensen på en marknad ska fungera är att konsumenterna enkelt kan välja bort företag de av en eller annan anledning inte är nöjda med. Förskolor fungerar inte så. Bland annat behöver den som går på

förskolan kunna känna tillit till personalen och lära känna andra barn. Sociala band är en avgörande del av verksamheten. Tröskeln för att byta förskola är hög, vilket begränsar ett skolföretags förluster av att sänka kvaliteten. Det som ur ett pedagogiskt perspektiv är anknytning, är från ett företagsekonomiskt perspektiv en inläsnings effekt som ger företaget en stark förhandlingsposition. Denna position förstärks ytterligare av att det är viktigt för många föräldrar att förskolan ligger nära hemmet.

Det finns en möjlighet att stoppa den negativa utvecklingen i förskolan innan den helt går över styr, som det gjort inom grund- och gymnasieskolan. De företag som driver förskolor är ännu inte särskilt stora. Uppköp och ökad ägarkoncentration är dock nästa steg i utvecklingen. Den riskbolagsägda utbildningskoncernen Academedia köpte nyligen Pysslingen förskolor och skolor AB för 686 miljoner kronor. Koncernen äger ca 240 förskolor och skolor med ca 5 000 anställda, vilket är nästan lika många anställda inom förskolor och skolor som i Malmö.

Det behövs en översyn av lämpliga ägandeformer för privata förskolor samt förslag till ny lagstiftning. Den parlamentariska kommittén bör därför få tilläggsdirektiv att inkludera förskolan i utredningen samt att analysera och lämna förslag på hur de offentliga bidragen till privata förskolor ska komma barnen till godo och t.ex. inte utbetalas som vinst till skolans ägare, föras över till dotterbolag, användas för uppköp eller nyetablering av fler skolor – varken i Sverige eller utomlands och så vidare. Bland annat bör det utredas vilka icke-vinstdrivande driftsformer som är lämpliga för privata förskolor och om det behövs begränsningar av antalet förskolor som en huvudman kan driva. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Kommunala förskoleavtal

För att kunna erbjuda alla barn förskoleplats måste kommunen ha möjlighet att planera när och var förskolor etableras. Enligt nuvarande lagstiftning är en kommun tvungen att godkänna och betala bidrag till alla privata förskolor som bedöms följa lagar och regler oavsett om dessa förskolor behövs eller inte.

Kommunen ska i stället få rätt att själv bestämma om den vill skriva avtal med enskilda förskolor och på så sätt kunna planera utbudet av förskolor efter de behov som finns. Det innebär också att det alltid är kommunen som har ansvar för verksamheten vid alla offentligt finansierade förskolor och att det finns tillräckligt med platser för alla barn.

Kommunen kan då redan från början försäkra sig om att alla förskolor följer de lagar och regler som gäller för all förskoleverksamhet. Kommunen kan dessutom ställa ytterligare krav, t.ex. att lokalerna ska vara tillgängliga, de anställda ska vara utbildade eller att maten ska lagas på förskolan. Om de enskilda förskolorna inte följer de villkor som gäller kan kommunen säga upp avtalen och dra in bidragen.

Fel! Okänt namn på

Kommunen måste också få bättre möjligheter att granska både de personer och organisationer som vill starta en förskola för att hindra oseriösa personer att ens få chansen att driva förskolor. Avtalen skulle också ge möjlighet att avsluta samarbetet med personer och företag som exempelvis har stora skattekulder eller är dömda för brott.

I avtalen bör också ingå att alla förskolor är skyldiga att delta i kommunens kvalitetsutveckling och även att de enskilda förskolorna kan granskas på samma sätt som de kommunala.

Regeringen bör därför återkomma med förslag till en ändring av skollagen för att ge kommunen makt över etableringen av nya förskolor genom att ingå avtal med privata utförare. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Mer förskola till fler barn

Alla barn ska ha möjlighet att gå i förskola eftersom det är ett bra stöd i deras utveckling. Vårdnadsbidraget och barnomsorgspengen skapar ökade klyftor mellan de barn som vistas i förskolan och de barn som inte får chansen att ta del av förskolepedagogiken.

Vänsterpartiet menar att förskolan ska vara avgiftsfri, tillgänglig och likvärdig för alla. Därför vill vi att avgiftsfri allmän förskola införs redan från första året, vi vill dessutom utöka rätten till minst 30 timmar per vecka. Det innebär samtidigt att rätten till förskola stärks för barn till arbetslösa och föräldralediga.

Vi vill därför öka stadsbidraget till kommunerna med 550 miljoner kronor fr.o.m. 2014 för att finansiera det ökade behovet av personal m.m. som utökningen av den allmänna förskolan ger upphov till.

Barnomsorg på kvällar, nätter och helger

Förskola och barnomsorg är också till för att föräldrar ska kunna jobba. I dag har de flesta barn rätt att gå i förskola – i alla fall de barn som har föräldrar som jobbar dagtid. Fast många föräldrar jobbar på kvällar, nätter och helger och de blir alltfler. Över 300 000 av dessa föräldrar har små barn i förskoleåldern. Trots det erbjuder mindre än hälften av landets kommuner barnomsorg på obekvämt arbetstid. Det borde vara fler eftersom en utbyggd förskola och barnomsorg är en förutsättning för en hög sysselsättning.

Alltfler arbetsuppgifter ska göras på tider utanför det som räknas som ”vanlig” arbetstid. Det finns fortfarande många med traditionellt skiftarbete i tillverkningsindustrin och kulturarbetare med sena föreställningar. Den främsta orsaken till att fler jobbar utanför ordinarie kontorstid är dock att servicebranschen har vuxit och att tillgängligheten inom vård och omsorg har ökat.

Fel! Okänt namn på

Nästan två tredjedelar av de småbarnsföräldrar som jobbar i serviceyrken har obekväma arbetstider. Det är dessutom yrken där många av de anställda är kvinnor. Eftersom kvinnor generellt får ta ett större ansvar för barnen drabbas småbarnsmammor med obekväma arbetstider särskilt hårt om det inte finns tillgång till barnomsorg när de jobbar.

En del föräldrar kan givetvis lösa barnpassningen på egen hand, i brist på kommunal barnomsorg. De kan t.ex. dela på ansvaret för barnen eller få hjälp av släktingar. Det är svårare för den som är ensamstående eller har sin släkt på annan ort – eller i ett annat land. De kanske måste avstå från att ta sådana arbeten eller gå upp i arbetstid även om det ger högre lön. Eller också tvingas de betala dyrt för privat barnpassning och får då behålla en mindre del av sin lön. En ensamstående mamma som arbetar deltid i en butik skulle kunna få betydligt bättre ekonomi om hon hade kunnat ta några arbetspass på kvällar och helger.

Det måste alltså skapas bättre förutsättningar för föräldrar att kombinera sitt föräldraskap med arbete. Fler föräldrar ska få möjlighet att arbeta när de vill och hur mycket de vill. Det är positivt för sysselsättningen och det är bra för människors ekonomi. Men en utbyggd barnomsorg är i första hand en reform för att fler barn ska få det lite bättre när de växer upp. Fler föräldrar som arbetar och slipper oroa sig för ekonomin innebär helt enkelt färre fattiga barn. Barn behöver också trygghet och kontinuitet. Det kan de få om det finns en permanent lösning med en professionell barnomsorg utförd av utbildad personal med kunskap och erfarenhet. Barnomsorgen måste därför anpassas till alla föräldrars behov och kommunen ska vara skyldig att erbjuda barnomsorg inte bara på dagen utan även på kvällar, nätter och helger. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Samtidigt skapar vi 15 000 fler platser genom de ökade skatteintäkter som ett avskaffat RUT-avdrag inbringar till statskassan. Anslaget redovisas under utgiftsområde 16 och motion Ub476.

Säkrare fritidshem med mindre grupper

Fritidshemmen ska hålla lika hög kvalitet som skolan eftersom de är en del av en samlad skoldag. De flesta barn i yngre åldrar börjar och slutar också sin skoldag på fritidshemmet. Tyvärr vistas många av dem i en torftig och osäker miljö eftersom grupperna är för stora och personalen för liten för att en meningsfull verksamhet ska kunna erbjudas.

Det blir sämre för varje år som går. År 1990 var det i genomsnitt 8,3 barn per årsarbetare i fritidshemmen. År 2010 var antalet barn per årsarbetare mer än dubbelt så stort: 21,5. Grupperna har följaktligen också ökat i storlek och antalet barn per avdelning är nästan 40. Sedan högerregeringen tillträdde har den negativa utvecklingen accelererat och den genomsnittliga gruppstorleken ökat med 25 %.

Statsbidraget till personalförstärkningar i skola och fritidshem som fanns mellan 2001 och 2006 kom aldrig fritidshemmen till del. Kommunerna satsar

Fel! Okänt namn på

heller inga egna medel för att öka kvaliteten i verksamheten. Om inte staten tar initiativet är chansen liten att det någonsin kommer att bli bättre för barnen på fritidshemmen. Därför vill vi införa ett statligt stöd för att anställa fler i fritidshemmen. Villkoret för att få detta bidrag är att kommunen bidrar med halva kostnaden.

I motionen Utgiftsområde 16 (Ub476) anslår vi 750 miljoner kronor 2012 till reformen vilket ökar till 2 250 miljoner kronor 2014.

Med hjälp av bidraget kommer personaltäckningen att kunna öka och det blir färre än 30 barn i den genomsnittliga gruppen. Det innebär en bättre arbetsmiljö för både anställda och barn. Möjligheterna att bedriva en meningsfull verksamhet förbättras också, vilket är bra för barnens lärande och utveckling.

Bättre förskola och fritidshem med bättre utbildning

För att kunna möta varje barns behov ska de som arbetar i förskola och fritidshem vara välutbildade och kompetenta. Den nuvarande lärarutbildningen, som just har införts, kommer inte att ge de framtida förskollärarna och lärarna i fritidspedagogik tillräckliga kunskaper. I alla andra sammanhang framhålls vilken betydelse välutbildade och kunniga lärare har, men inte när det gäller förskola och fritidshem.

Ett huvudsyfte med lärarutbildningsreformen 2001 var att stärka lärarutbildningens forskningsanknytning och möjliggöra en direkt övergång från professionsutbildning till forskarutbildning, utan kostsamma kompletteringar. Efter reformen fick förskollärare och lärare med inriktning mot fritidspedagogik eller mot de tidigare åren i grundskolan sådana möjligheter, dels genom tillkomsten av nya forskarutbildningar vid universiteten, dels genom tillkomsten av forskarskolor som innebär ett samarbete med och uppbyggnad av forskarmiljöer vid högskolorna med lärarutbildning.

I samband med att den s.k. Bologna-processen infördes blev examina uppdelad på grundnivå eller avancerad nivå. Den avancerade nivån omfattar minst 240 poäng och ger behörighet till forskarutbildningen. Några av lärarutbildningens examina hamnade då på grundnivå eftersom de var kortare än fyra år. Det gällde bl.a. examina med inriktning mot förskola, fritidshem och grundskolans tidiga år, som alla var ett halvår för korta.

För förskolans del gäller fortfarande argumentet att mer fördjupning och bättre forskningsanknytning i förskollärarytbildningen leder till högre kvalitet i förskolan precis som inom andra skolformer. Den nya skollagen har även inneburit ett förtydligt ansvar för förskollärare att leda den pedagogiska verksamheten och det är också ett motiv till att förbättra förskollärarytbildningen. Bättre kunskaper kommer också att behövas nu när trycket på förskolan ökar att barnen ska lära sig läsa och räkna. För att det inte ska bli en tidigare lagd skolstart med vanliga lektioner och undervisning behövs kunniga

Fel! Okänt namn på

förskollärare som kan ta tillvara barnens nyfikenhet och lust att lära utan att släcka deras intresse och självförtroende.

I fritidshemmen riskerar kvaliteten att försämrats ytterligare med den nya lärarutbildningen. Blivande lärare med inriktning mot fritidspedagogik har nu fått sin utbildning kortad till tre år. Dessutom är det inom denna inriktning endast möjligt att fördjupa sig i praktiska och estetiska ämnen.

Ett syfte med fritidshemmen är att de ska ingå som en integrerad del i en samlad skoldag. De har en pedagogisk uppgift och betydelse i och med att läroplanen även gäller för fritidshemmen. Det är därför nödvändigt att grundlärare med inriktning mot fritidshem har djupa kunskaper inom exempelvis läs-, skriv- och matematiklärande för att kunna möta barnen i deras ständigt pågående lärande. Lärare inom den obligatoriska skolan och lärare med inriktning mot fritidspedagogik samverkar i arbetslag och bidrar med sina skilda och speciella kompetenser till att eleverna når målen i skolan. Båda dessa grupper bör dessutom ha en bred och djup forskningsbaserad kompetens. För att lärare med inriktning mot fritidshem ska få tillräcklig kompetens i fritidspedagogik och sidområden, inklusive de teoretiska ämnena, för att undervisa 6–12-åringar är det nödvändigt att utbildningen förlängs.

Vi föreslår därför att alla lärarexamina, bl.a. dem för arbete i förskola, förskoleklass och fritidshem, förlängs till 240 poäng och därmed tillhör avancerad nivå. Minst 60 poäng av kurserna ska vara på avancerad nivå i syfte att ge behörighet för studier på master- och forskarnivå. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vi anslår också ca 260 miljoner kronor för att inrätta fler platser på lärarutbildningen och till studiemedel för de nya studenterna vilket redovisas i motionerna för utgiftsområdena 15 och 16, Ub475 och Ub476.

Stockholm den 28 september 2011

Rossana Dinamarca (V)

Ulla Andersson (V)

Christina Høj Larsen (V)

Jacob Johnson (V)

Josefin Brink (V)

Wiwi-Anne Johansson (V)